

PŘEDEPISOVAT PŘEDČÍTÁNÍ

Neustále se vracíme k tomu, jak naše děti špatně mluví. A že snad mluví čím dál hůře. Nejde jen o výslovnost, ale i o chabé vyjadřovací schopnosti a malou slovní zásobu. Přímé důsledky jsou zřetelné i při školní výuce. Skutečnost, že část českých školáků nepřekoná po řadě let docházky do školy základní úroveň čtenářských dovedností, pokládám za smutnou vizitku našeho vzdělávacího snažení při rozvoji jazykových dovedností a jednoznačnou výzvu k výraznější změně.

Vše nasvědčuje tomu, že příčina nedostatků je jednoduchá. Podstatný zdroj je obecně a zcela správně spatřován v rodině. Málo se v nich mluví, málo se dětem předčítá. Televize, tablety, případně mobily za to samy nemohou, u mladších dětí jde o pouhé nástroje plně v rukách rodičů, ale je fakt, že dítě s ohledem na řeč ovlivňuje jejich hojné používání spíše nepříznivě, protože nerozvíjí dovednost mluvit, vyjadřovat se. A hry bývají natolik intuitivní, že není třeba ani úplně rozumět.

Příležitost ke vzdělávání

Kdyby se jednalo pouze o samotnou řeč, tak by dopady nemusely být snad tak silné. Jenže řeč a jazyk jsou úzce spojené se čtením, a tedy se samotným vzděláváním. A když je situace taková, jaká je, tak řada dětí je nedostatečným čtením ochuzena o příležitosti ke vzdělávání. Škola svými možnostmi nemůže plně překonat působení rodiny, rozhodně by se měla věnovat této oblasti podstatně víc, než je zatím v českém školství obvyklé. Problém tedy není, že bychom nevěděli, kde je zdroj problémů, ale jak to udělat, aby rodiče s dětmi mluvili podstatně víc. A současně, aby jim mnohem víc četli. Otázka tedy je, jak dětem přirozeně dodat mluvní a jazykový trénink. A současně, aby měly o něco bohatší slovní zásobu.

Dosavadní praxe není vůbec účinná, protože nevede ke zlepšování situace. Naše podpůrné aktivity jsou vhodné, ale jsou de facto zaměřené obvykle na ty rodiče, kteří se víceméně starají sami a jejichž děti žádné velké rozvíjení a podporu nepotřebují.

Bez dobrých jazykových dovedností?

Ovšem společenské páky na rodiče, kteří se v této oblasti dětem nevěnují, jsou velmi chabé. Zatím jakž takž zvládáme, když zjistíme, že dítě nedostává najíst, je výrazně bito, sexuální zneužíváno,

ovšem jemné ubližování je zatím pod naše rozlišovací schopnosti. A než přijdeme na to, jak dovést rodiče k uspokojování potřeb dětí i v těchto neviditelných oblastech (určitě bych dodal maximum intenzivního pozitivního vztahu), musíme hledat i jiné cesty. Jako první se nabízí škola. Řečí o tom, že škola nemůže suplovat rodinu, dětem nepomohou.

Potenciál školy sice není neomezený, ale je nepochybně větší, než zatím využíváme. Změna bude vyžadovat kvalitativní posun v uvažování v celém školském systému. Bohužel v tomto směru jsem zaregistroval pouze varovný výsledek šetření čtenářské gramotnosti ČŠI, jinak ostatní rozvahy řeší zřejmě zásadnější témata. V první řadě bychom tedy měli uznat, že bez dobrých jazykových dovedností a bez uspokojivé dovednosti čtení není možné obvyklé vzdělání. Rozhodně nepodceňuji význam kognitivních předpokladů, ovšem ty se rozvíjejí i jejich uplatnění se zpravidla realizuje prostřednictvím jazyka. Děti, které špatně čtou, mají nedostatečnou slovní zásobu, jsou následně diskriminovány v přístupu ke vzdělání.

Víc spolu mluvit

Na prvním místě této změny je však škola. Jak jsem již uvedl, rodině sice přikládám výrazně větší váhu, ale na rozdíl od školy si nejsem jistý, že ji umíme dostatečně rychle ovlivnit. Ve škole by se měli všichni žáci učit číst tak dlouho, dokud to dobře nezvládnou. Tedy třeba i na druhém stupni. Dokonce i na středních školách – vždyť i učně bychom měli naučit číst co nejlépe. Současně by je měla vést k tomu, aby je čtení bavilo a chtěli číst i v době, kdy už je nikdo nemůže donutit. Všeobecně by tedy měla rozšířit počet hodin věnovaných čtení, aby i děti, kterým doma nepřidají ani hodinu čtení, měly šanci nějaké hodiny načíst, tedy se tím učit číst a současně poznávat, že příběhy v knihách jsou krásné nebo že informace v nich obsažené jsou

zajímavé, či dokonce užitečné. Pravda, nevím na úkor čeho – ovšem stejně jako v běžném životě bychom měli zvažovat, co je podstatné vždy, co jen někdy a co při vzdělávání můžeme v klidu vynechat. Je zbytečné připomínat, že leckdy to máme popletené, bazírujeme na zbytečnostech a věci podstatné nám unikají. A byl bych i pro zákaz použití telefonů o přestávkách – možná by byl ve třídách i na chodbách větší ruch, více konfliktů, ale žáci by spolu víc mluvili.

Kampaň

Měli bychom udělat celostátní dlouhodobou nebo spíš trvalou kampaň *Mluvte s dětmi a Čtěte dětem*. Kdo? Národní pedagogický institut, tedy stát. Ve spojení s knihovnami, neziskovkami, školami. Východisko by mohly tvořit takové užitečné iniciativy, jako je např. Celé Česko čte dětem, Bookstart, Rosteme s knihou, Noc s Andersenem a patrně ještě další. A ve školce i ve škole bychom měli mnohem větší prostor věnovat mluvení a rovněž čtení. Podobně pediatri by mohli vedle acylpyrinů a antibiotik předepisovat předčítání – všude tam, kde vidí chabý rozvoj v jazykové oblasti.

Podstatné je tedy zacílit aktivity na rodiče, kteří tuto oblast naprosto podceňují, protože vůbec netuší, jak je důležitá. Při zápisu do mateřské školy, později i do školy základní by všichni rodiče měli dostat jednoduchý leták podporující mluvení a čtení. Možná by součástí této akce mohlo být i rozdávání knížek – patrně by část z nich byla vlnivá, nicméně malý dílek z nich by mohl přinést efekt. Ve školkách i ve školách by se mělo o knížkách mluvit – nemám na mysli čtenářské deníky a doporučenou literaturu, ale co kdo čte, co se mu líbilo, co by doporučil ostatním. A tak jako učitelky mluví s rodiči o tom, že Fanda nejí při obědě maso nebo že kouše druhé děti, že moc pěkně kreslí, měly by jim bez obalu sdělovat, že lvánek mluví jak hotentot, a když mu nebudou číst a mluvit s ním, vydrží mu to určitě až do základní školy. Nezmínil jsem význam knihoven. Nakazovat rodičům jejich návštěvu s dítětem je nemožné, ale já bych si to přál. Už jen to ohromení z tolika krásných knížek je působivé. Stranou aktivit by určitě nezůstávaly ani školní knihovny.

Václav Mertin,
dětský psycholog

